

ՄԻՈՆ

ԼԹ. ՏԱՐԻ-ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՈՆԱԹԵՐԹ ԵՐՈՒՍԱԴԵՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

سورس مجلة ارمينية شهرية، دينية، ادبية، ثقافية

"SION" ARMENIAN MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE, PHILOLOGY.

1965

Սեպտեմբեր

ԹԻՒ 9

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԵՐՈՒՍԱԴԵՄԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ ՏՊԱՐԱՆԸ

ԳԻՐԴԸ ՄԱՐԴՈՒՆ ՄԵՆԱԳՈՆՆ ԳԱՆՁՆ Ե:
ԳԱՐԱՅԼ

Աւելի քան հարիւր երեսուն տարիներ են անցեր այն բախ-
տորոշ օրէն, երբ, 1833 Յունուար 1-ին, Սուրբ այս Մայրավան-
քին մէջ առաջին անգամ ըլլալով սկսաւ օգտագործուիլ Կիւթեմ-
պերկի հանճարով համայն մարդկութեան ընծայուած մեծագոյն
բարիքներէն մին՝ տպագրութիւնը:

Մինչեւ այդ թուականը, սքանչելի իրագործումներով փա-
ռաւորուած ճամբայ էր կտրեր Հայ տպագրութիւնը, իր սկզբնա-
ւորութիւնը առնելով 1512-ին, այսինքն տպագրութեան գիւտէն
(1464) միայն 57 տարիներ՝ ետք: Այսպէս, Ներսիսեան ժողովուրդներու կարգին, Հայը շուտով բացառիկ իր ընդունակու-
թիւններուն շնորհիւ դուրս կը նետէր ինքզինք չըջապատող խա-
ւարէն՝ մասնակցելու համար տպագրական արդեւեաթի սկզբնաւո-
րած մեծ օրոնումներուն եւ իրագործումներուն:

Մեր քաղաքական կեանքի ծանօթ պայմաններուն տակ, Հայ գիրքը առաջին անգամ կը տպուէր Հայրենի հողէն հեռու՝ Վենետիկի մէջ, եւ երկար ժամանակ ա՛յդ կ'ըլլար Հայ տպագրութեան ճակատագիրը: Կասեմբեկական, յաճախ հալածուած, միշտ տեղափոխութեան մէջ, օտարներու բարեացակամութեան եւ օժանդակութեան կարօտ:

Հետեւաբար, ի շարս այլ քանի մը հաստատութիւններու, Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Վանքէն ներս տպարանի մը կազմաւորումը անոր պիտի տար համեմատաբար աւելի ապահով կեանք եւ գործունէութեան աւելի մատչելի պայմաններ:

Հաստատուած գլխաւորաբար Զաքարիա Կոբեցիի (ապա Պատրիարք) անյուսահատ ջանքերով եւ աշխատանքով, Ս. Յակոբեանց տպարանը արդիւնք էր այս դարաւոր Հաստատութեան Միաբանութեան սեփական գոհողութիւններուն, յոգնիլ չգիտցող կամքին եւ Հայ գիրքով լոյս սփռելու անոր անխախտ հաւատքին:

Արդարեւ, տպարանի հաստատումն իսկ առաջին օրէն դուրսացած է նիւթական դժուարութիւններու եւ խոչընդոտներու, որոնք սակայն միշտ ալ յաղթահարուած են անհատնում եռանդով եւ համբերութեամբ:

Քրիստոնէութեան կեդրոն Սուրբ այս Քաղաքին մէջ մեր ընդարձակ իրաւունքներն աւ լաւանդանաւորները պահպանելու կոչուած, եւ այդ կոչումին պատճառով իսկ տարապայմանօրէն նիւթական թէ բարոյական մեծ զրկանքներու ենթարկուած Ս. Յակոբեանց Միաբանութեան համար՝ յաւելեալ բեռ մը եւ պարտաւորութիւններու տաքքէ պայտնայք մը հղած պիտի ըլլար տըպարանի հաստատումը: Սակայն այդ բեռը որպէս «քաղցր լուծ» սիրով տարուեցաւ Միոնի գինուորեալներուն կողմէ, եւ եթէ մէկուկէս դարու մօտեցող տպագրական գործունէութեան արդիւնքը այն չէ՝ ինչ որ ակնկալելի պիտի ըլլար նման ժամանակամիջոցէ մը, պատճառը ապահովաբար աշխատելու եռանդին բացակայութիւնը չէ, ո՛չ ալ խանդավառութեան պակասը՝ դէպի Հայ գիրքն ու գրականութիւնը:

Այս հաստատումին լաւագոյն փաստը կու տայ այն իրողութիւնը՝ թէ Երանաշնորհ Եսայի Թալասցի Պատրիարքի (1865-1885) օրով միայն՝ կը ապուին 165 անուէ գիրքեր. թիւ մը ասիկա, որ պատիւ պիտի բերէր օրեւէ հաստատութեան կամ օրեւէ ժողովուրդի, մանաւանդ երբ նկատի առնուին տպագրական միջոցներու նախնական վիճակն ու պայմանները: Նոյն Եսայի Պատրիարքին օրով է որ, 1866-ին, կը սկսի հրատարակութիւնը Երուսաղէմի Հայ Պատրիարքութեան պաշտօնաթերթին՝ «Սիոն»ի: Եւ կը շարունակուի մինչեւ 1877, երբ կը դադարի հրատարակումը՝ օրով հետեւ Ս. Աթոռը ինկած էր անտեսական նեղ դրութեան մէջ:

Ինչպէս Հայ Երուսաղէմի դարաւոր պատմութիւնը ամենէն յստակ կերպով ցոյց կու տայ, նիւթական դժուարութիւնները անպակաս են եղած այս Հաստատութեան կեանքին մէջ, որովհետեւ միշտ անհրաժեշտութիւնը տեսնուած է նիւթին ուժով եւ աւելորդ շնորհիւ պաշտպանել սրբատեղիներէն ներս մեր իրաւունքները: Իսկ այս անհրաժեշտութեան գոհացում տալու համար Ս. Յակոբեանց Միաբանները դիմած են հնարաւոր բոլոր միջոցներու, զոհելով իրենց հանգիստը, ապահովութիւնը եւ այն ամէնը՝ ինչ որ իրենցն էր այս աշխարհին վրայ: Հետեւաբար, անհատնում դատերու, դէպի Կ. Պոլիս անդադար երթելէկներու, անորոշութեան, տաղանալներու, նոյնիսկ հալածանքի այսպիսի՝ վիճակի մը մէջ որքա՛ն հաւատք ու կամքի տոկունութիւն պէտք են ունեցած լլլալ այս Աթոռին Երանաշնորհ Պատրիարքներն ու նուիրեալ Միաբանները՝ տպարանի նման բազմածախս եւ խոչընդոտներով լի դործի մը ձեռնարկելու համար:

Այդ հաւատքով զօրացած, անոնք յառաջ կը տանին տպագրութեան գործը՝ լուծելով բոլոր դժուարութիւնները որոնք կըրնային երեւան գալ նման աշխատանքի մը ճամբուն վրայ եւ նոր յոյսերով ու ծրագիրներով կը մտնեն Քսաներոզ Դարէն ներս: Բայց բոլորովին այլ ճակատագիր կը սպասէր վանքի տպարանին:

Առաջին Համաշխարհային Պատերազմին պատճառած նեղութիւններէն բռնադատուած, ինչպէս նաեւ այդ օրերու թրջահան կառավարիչին հրահանգով՝ Ս. Յակոբեանց տպարանը կը փակուի եւ կը դադրի այն աշխատանքը՝ որ 1833-էն ի վեր յառաջ կը տարուէր մեծագոյն զոհողութիւններով:

Սակայն Երանաշնորհ Եղիշէ Պատրիարք Դուրեանի պաշտօնավարութեամբ, 1921-էն սկսեալ, կը վերաբացուի տպարանը, վերստին կը թաւալին մամուլի անիւները եւ 1927-ին կը ձեռնարկուի «Սիոն» պաշտօնաթերթի վերահրատարակման: Միաժամանակ տպարանը հետզհետէ կ'օժտուի ազնիւ բարերարներու կողմէ նուիրուած արդիական մեքենաներով, որոնք աշխատանքը անհամեմատ կերպով կը դիւրացնեն եւ կ'արագացնեն:

Նոր ու լուսաւոր էջ կը բացուի Վանքի պատմութեան մէջ, կրօնական եւ մտաւորական լայնահուն շարժում մը կը ծաւալի, որուն մէջ անմասն չի մնար տպարանը, ուր առանձին մատենաշարներով կը տպուին բարձրարժէք երկասիրութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ:

Ու այդպէս մինչեւ 1947-ի տիտը թռականը, երբ, Պաղեստինեան դէպքերու պատճառաւ վերստին տնտեսական սուր տագնապի կը մատնուի Սուրբ Աթոռը, զրկուելով նիւթական եկամուտներու զրեթէ բոլոր իր աղբիւրներէն: Սակայն ամենէն նեղ եւ տագնապալից օրերուն իսկ տպարանը կը դործէ, կանգ չեն

առնել մամուլները եւ «Սիոն» Հայ Երեսօրհանի պատգամն ու ձայնը կը հասցնէ բոլորին:

Բայց Սուրբ Աթոռի տպարանը արդիականացնելու եւ Հայ գիրի ու գիրքի աւելի լայն ու ընդարձակ գործունէութեան մը ձեռնարկելու պահանջը ղդացում էր մանաւանդ Պաղեստինեան դէպքերէն ետք, որուն համար սակայն կը պակսէին նիւթական միջոցները:

Նման մեծ ծրագրի մը իրականացման էր որ ձեռնարկեց Ն. Ամենապատուութիւն Պատրիարք Սրբազանը, իր Գահակալութեան առաջին իսկ տարիէն:

Նախապայման էր ունենայ նոր մեքենաներ եւ գործիքներ, որպէսզի կարելի ըլլար գոհացում տալ տպագրական ներկայ բոլոր պահանջներուն, եւ տպարանին մէջ հրատարակել ա՛մէն կարգի գիրքեր կամ այլ ապսպրանքներ:

Ծնորհիւ Գալուստ Կիւպէնկեան Հիմնարկութեան աղնիւ նոր իրատուութեան, 1962-ին տպարանը օժտուեցաւ ամենէն արդիական տողաչար մեքենայով մը, հայերէն, անգլերէն եւ արաբերէն տառատեսակներու ճոխութեամբ: Հին տպարանին կից նախկին Հոգեւորը վերածուեցաւ նոր բաժնի, ուր դետեղուեցան, տողաչար մեքենայէն գատ, ամենէն արդիական դիւրութիւններով օժտուած մէկ մեծ եւ մէկ միջակ մամուլներ:

Ն. Ամենապատուութեան հրահանգով, ներկայ տարեշրջանի սկիզբէն վերակազմուեցաւ Սուրբ Աթոռի տպարանը, կարգ մը թեքնիք պատճառներով անգործ մնացած տողաչար սկսաւ աշխատիլ եւ առաջին հերթին՝ Պատրիարքութեան պաշտօնաթերթը՝ «Սիոն», սկսաւ ամբողջութեամբ շարուիլ այդ մեքենային վրայ: Խաժամանակ բարեփոխութեան ենթարկուեցան պաշտօնաթերթին կողքն ու էջերու դասակարգումը, եւ նախկին 32-ին փոխարէն՝ 1965-ի Յունուարէն սկսեալ «Սիոն»ը սկսաւ լոյս տեսնել 44 էջերով:

Աստիճանական բարեփոխման եւ արդիականացման դուրս գլնթաց՝ անհամեմատ կերպով աւելցաւ ղրկուած հրատարակելի գիրքերու թիւը, եւ այժմ տպարանին բոլոր բաժինները կը գործեն առանց դադարի, կարենալ հասնելու համար բոլոր ապրապրանքներուն: Հետզհետէ կը հասնին նոր մեքենաներ եւ գործիքներ, որոնց շնորհիւ աւելի կը մեքենայականայ տպագրութեան ընդհանուր աշխատանքը:

Դարձեալ Ն. Ամենապատուութիւն Պատրիարք Ս. Հօր բարեհաճ կարգադրութեամբ եւ հրահանգով, քանի մը ամիսներ առաջ ձեռնարկուեցաւ Վանքի մեծ բակին մէջ եւ տպարանի նոր բաժնին կից սրահներու հիմնական նորոգութեան, որպէսզի ա՛նոնք եւս կցուին եւ միութիւն մը կազմեն ամբողջ տպարանին հետ:

Հոկտեմբեր մէկին արդէն գործածութեան կը դրուին նորոգուած վերոյիշեալ սրահները, ուր կը գետեղուին Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան կողմէ նուիրուած ֆիլմերու գունաւոր նկարահանման թանկարժէք մեքենան՝ իր յարակից մասերով, ինչպէս նաեւ կազմատան վերաբերեալ մեքենաներ եւ գործիքներ։ Նորոգուած սրահներէն մին պիտի վերածուի գրախանութի, ուր այցելուներ եւ ուխտաւորներ պատեհութիւնը պիտի ունենան գիրքերու ամենէն լայն ընտրութիւն մը կատարելու։

Սուրբ Աթոռի տպարանը, իր հիմնադրման առաջին իսկ շրջանէն, եղած է գրեթէ միակ տպագրիչն ու հայթայթիչը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յատուկ կրօնական գիրքերու, աղօթարաններու եւ շարականոցներու։ Այժմ, սփիւռքի բոլոր կողմերէն բնդունուող գիրքերու տպագրութեան ապսպրանքներու կողքին, ծրագրուած է վերստին տպագրութեան տալ ու արդիական բոլոր դիւրութիւններուն օգտագործումով՝ հրատարակել Հայաստանեայց Եկեղեցիի վերոյիշեալ գիրքերը, լաւագոյնս գոհացնելու համար արտասահմանի բոլոր Հայ եկեղեցիներէն եղած պահանջները։

Մասնաւոր ծրագրի մը համաձայն, շուտով կը կադմակերպւին առանձին մատենաշարներ, եւ Սուրբ Աթոռի տպարանէն լոյս կը սկսին տեսնել դրական, բանասիրական, պատմական եւ այլ հատորներու շարքեր։

Եւ այսպէս, Աստուծոյ օգնութեամբ եւ Ն. Ամենապատուութիւն Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպիսկոպոսի բարձր հովանաւորութեամբ, տիւ եւ գիշեր կը սկսին թաւալիլ Սրբոց Յակոբեանց տըպարանի մամուլները եւ լոյս սփռել աշխարհի բոլոր կողմերը ցրիւ եկած Հայ զաւակներու, անգամ մը եւս փառտելու համար թէ Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց դարաւոր այս Հաստատութիւնը միշտ իր պարտականութեան ու գիրքին վրայ է, եւ թէ իր անսահման կարելիութիւններով եւ վայելած բացառիկ արտօնութիւններով կը հանդիսանայ Հայաստանեայց Եկեղեցիի նուիրապետական Աթոռներուն կարեւորագոյններէն մին՝ կոչուած մեծագոյն դեր մը խաղալու մեր հոգեւոր թէ ազգային կեանքին մէջ։

Ա. Գ.

